

הקדמה

פרט למשה ולשמואל, שבעיצוב הקאנוני של דיוקנם הכריזמטי נצטרפו יחד דמות המושיע עם זו של הנביא (ובנוסף לאלה גם של מחוקק, שופט וכהן), אין לנו במקרא אישיות כריזמטית [חוץ מדבורה] שאיחדה בפעולתה את שני התפקידים הללו גם יחד (מושיעים ונביאים, עמוד 113-114).

בעברו של עם ישראל, ניתן למצוא סוגים רבים של מנהיגים. מנהיגים שהוציאו אותנו ממצרים, הכניסו אותנו לארץ ישראל והמשיכו להנהיג אותנו בכל מיני דרכים. היו שופטים, נביאים, מלכים. המשותף: רובם **גברים**. נשים כמנהיגות, היה מושג פחות שגור בפיו של עם ישראל. רוב נשותיו של עם ישראל במשך הדורות עסקו בעיקר בגידול וחינוך הילדים ודאגה לצרכי הבית, בהתבסס על הפסוק בתהילים (מה, יד): "כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מְלֶכֶךְ פְּנִימָה". מקומה של האישה לא היה בזירה ההנהגתית. עם התפתחותו של העולם המודרני, מעמד האישה יוצא לאיטו מהבית ומתקדם גם לזירות הציבוריות בעולם ובמדינת ישראל. למרות שאנו תולים התקדמות זו בהתפתחות העולם, ניתן לראות שגם בתקופות קדומות יותר, היו נשים בישראל שהשפעתן הגדולה הייתה לדורות רבים.

הגמרא במסכת מגילה ("יד ע"א) מביאה ברייתא:

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים, ושבע נביאות, נתנבאו להם לישראל... שבע נביאות מאן נינהו? שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר.

היו בישראל הרבה יותר נביאות, אך הנבואה של אותן שבע נביאות הייתה נבואה שהשפיעה על עם ישראל לדורותיו ולמשך שנים רבות¹. להתנבא על עם ישראל זה אכן תפקיד רב חשיבות וזכות גדולה שנתן להן הקב"ה, אבל עדיין לא ראינו דוגמה לכך שהיו גם נשים **מנהיגות** לכלל עם ישראל.

¹ אישה כמובן יכולה להיות נביאה (אליהו רבא י): "מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, בין גוי ובין ישראל בין איש ובין אישה בין עבד בין שפחה הכל לפי מעשה שעושה כך רוח הקודש שורה עליו". ובשיר השירים רבה (ד): "כתוב אחד אומר ויצאו בני הנביאים אשר בבית אל - אל אלישע, נביאים אין פחות משנים, ולמה לא נתפרסמה נבואתן? שלא היה צורך לדורות, אמר מעתה כל נבואה ששעתה והיתה צורך לדורות נתפרסמה, וכל נבואה שהיתה לשעתה ולא היתה בה צורך לדורות לא נתפרסמה, אבל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מביאן ומפרסם נבואתן... רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר כשם שעמדו לישראל ששים רבוא של נביאים, כך עמדו להם ששים רבוא של נביאות, ובא שלמה ופרסמן שנאמר נפת תטפנה שפתותיך כלה".

אם נחזור לאותה הברייתא במסכת מגילה ונביט שוב בשמות של אותן הנשים המוזכרות בה, אי אפשר להתעלם מכך שמוזכרת שם אחת הנשים הגדולות בעברו של עם ישראל. אותה אישה תפקדה **כנביאה** לעם ישראל בזמן של שפל רוחני קשה; **שפטה** את ישראל בזמן ש"כל איש הישר בעיניו יעשה"; **ניצחה על מלחמה** מול אחת המעצמות החזקות בארץ ישראל דאז, והשמידה אותה כליל, ולבסוף שרה את אחת מעשר השירות הגדולות שנאמרו לעם ישראל במשך השנים.

דמותה של **דבורה הנביאה** היא סמל לכך שגם בתנ"ך היו נשים שהנהיגו את עם ישראל והובילו אותו לתקופות הרבה יותר טובות, הן מבחינה רוחנית והן מבחינה מדינית. במאמר זה נראה את דמותה של דבורה בעיניים שמעבר לפשט הפסוקים בספר שופטים, וננסה ללמוד קצת יותר מי הייתה דבורה הנביאה, על מידותיה ועל תפקידה. בתחילת המאמר מובא קטע מתוך הספר 'מושיעים ונביאים',² שטוען שלעם ישראל היו רק שני מנהיגים שכיחנו גם כמושיעים וגם כנביאים: משה רבנו ושמואל הנביא. אני בטוח שאנחנו עדים לעוד דמות כזאת שמתוארת בשני פרקים בלבד בספר שופטים.

רקע

בספר שופטים ישנו מוטיב חוזר בהתנהגותו של עם ישראל - מעגל ספר שופטים, שבו ארבעה שלבים: עם ישראל **חוטא** ועושה הרע בעיני ה', בתגובה לכך ה' **מעניש** אותם (לרוב "מוכר" אותם בידי עם אחר), עם ישראל **זועק** לה' ומבקש עזרה, ולבסוף ה' שולח **ישועה** בדמות שופט שמושיע את העם. אחת הדוגמות המובהקות למעגל ספר שופטים הוא פרק ד', שבו ניתן לראות את אותו המעגל שחוזר על עצמו.

שלב ראשון - **החטא** (שופטים ד, א): "וַיִּסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיֹּאחֲזֵד מֵת".

פסוק זה פותח את סיפוריה של דבורה הנביאה, אך קשה למה מוזכר שאהוד מת, הרי היה אחריו שמגר בן ענת, שמוזכר בסוף פרק ג'. אם כבר, שיכתבו **ושמגר מת**, לא אהוד! גם האברבנאל שואל שאלה זו, ועונה עליה בפירושו על ספר שופטים: "להגיד שבני ישראל הוסיפו לעשות הרע בעיני ה' **מיום שמת אהוד**, וגם שמגר בן ענת **בימיו היו עובדים הבעלים**, ולכן לא הייתה תשועתו גדולה".

פירושו של האברבנאל מראה לנו מה היה מצבו הרוחני של עם ישראל באותו הדור. **המצב הרוחני היה רעוע** ונוטה לעבודה הזרה מאז שמת אהוד בן גרא. למרות ששמגר בן ענת כיהן כשופט לאחר מות אהוד, המצב הרוחני בעם לא היה טוב.

² זאב ויסמן, הוצאת הקיבוץ המאוחד.

שלב שני + שלישי - העונש והזעקה לה' (שם ב-ג): "וַיִּמְכְּרֶם ה' בְּיַד יָבִין מֶלֶךְ כְּנַעַן אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחָצוֹר, וְיִשָּׂר צָבָאוּ סִיסְרָא, וְהוּא יוֹשֵׁב בְּחַרְשֵׁת הַגּוֹיִם. וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' כִּי תָשֶׁע מֵאוֹת רָכָב בְּרָזָל לוֹ וְהוּא לְחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחִזְקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה".

כעונש על כך שעם ישראל עבד עבודה זרה (אברבנאל), ה' שולח את יבין מלך כנען ושר צבאו סיסרא, אשר מקום מושבם בחצור. העיר הקדומה חצור כבר הוזכרה בספר יהושע (יא, א, י-יא), ואיתה גם יבין, מלך כנען: "וַיְהִי כְּשָׁמַע יָבִין מֶלֶךְ חָצוֹר... וַיָּשֶׁב יְהוֹשֻׁעַ בְּעֵת הַהִיא וַיִּלְכֹּד אֶת חָצוֹר וְאֶת מֶלְכָּהּ הַכֶּה בְּחֶרֶב... וְאֶת חָצוֹר שָׂרָף בָּאֵשׁ".

רבים נחלקו האם יבין מלך חצור של תקופת יהושע הוא יבין של תקופת דבורה. ישנן דעות שאומרות שזהו אותו יבין, ובגלל כעסו על כיבושה של חצור בימי יהושע, הוא נשאר עם שנהא בליבו.³ אך ישנם כמה פרשנים,⁴ ואיתם גם היסטוריונים רבים שטוענים ש'יבין' היא שמה של שושלת המלכות הכנענית, כ'פרעה' בממלכת המצרים.

הצבא הכנעני בראשותו של שר הצבא סיסרא מתואר עם תשע מאות מרכבות ברזל. כך יבין וסיסרא שולטים בעם ישראל ביד רמה במשך עשרים שנה. עם ישראל זועק לה' שיושיעם, וה' שולח להם את השופטת הרביעית, השליחה שלו, להצלת עם ישראל מיד יבין מלך חצור וסיסרא.

דבורה כנביאה

לאחר זעקתם של עם ישראל, מגיע השלב הרביעי בגלגל ספר שופטים: ה' שולח לעם את השופט שמושיע אותם או במקרה שלנו, השופטת (שופטים ד, ד): "וַיְדַבֵּר ה' אֶל אִשָּׁה נְבִיאָה אֲשֶׁת לְפִידוֹת הִיא שֹׁפֵטָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא".

בתנ"ך תפקיד המנהיג המדיני (השופט, המלך) ותפקיד הנביא היו שני תפקידים נפרדים לחלוטין.⁵ לא היה שופט שזכה למדרגת הנבואה. אך מתוך שלושה עשר השופטים שהיו לעם ישראל בספר שופטים, דוקא אישה זכתה להיות גם שופטת וגם נביאה. המינוי של דבורה הנביאה לשני התפקידים הללו, נביאה ושופטת, מעלה בנו את השאלה הפשוטה: למה דוקא היא זכתה לכך?

יתר על כן, במדרש נכתב שבאותו הדור חי פנחס בן אלעזר הכהן הגדול, והוא יכול היה לשמש כשופט באותם הזמנים!⁶

³ ילקוט מעם לועז, שופטים ד'.

⁴ רד"ק שופטים ד, ב.

⁵ זוהר תרומה קנ"ד ע"א: "דהא תרין אלין לא אתמסרו כחדא בבר נש בעלמא בר ממשה מהימנא עלאה זככה לנבואה ומלכו כחדא ולא אתייהיב לבר נש אחרא תרווייהו כחדא".

⁶ אליהו רבה י.

כנראה שבאמת היה משהו שייחד את דבורה משאר ישראל שבאותו הדור. המדרש שם עונה על כך :

אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה. אמרה לו : בוא ואעשה לך פתילות ולך לבית המקדש שבשילה. אז יהיה חלקך בין הכשרים שבהם ותבוא לחיי העולם הבא... והיא מתבוננת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה, והקב"ה בוחן לבות וכליות אמר לה : דבורה, את נתכוונת להרבות אורי אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלים.

בעל המדרש רואה את דמותה של דבורה באור שונה. אותה מנהיגה שהושיעה את עם ישראל מיד יבין וסיסרא, המנהיגה שקיבלה את הזכות לנבא ולשפוט את עם ישראל, לא קיבלה זאת בשל יכולותיה ההנהגתיות, אלא בזכות מידותיה, בזכות רגישותה הסביבתית. היא הכירה ביכולות של בעלה ורצתה שבסך הכול יזכה לעשות מצוות, למרות שהיה עם הארץ.

יתכן שבגלל היותה של דבורה מסורה לבעלה, קשובה ליכולותיו ולמגבלותיו, ובנוסף "נתינת הקרדיט" על הכנת הפתילות (מעשה שהיא יזמה ועשתה) - זכתה דבורה להנהגה ולנבואה. כך אומר המדרש (ילקוט שמעוני שופטים מב) :

מי זכה לו ללפידות שיהא חלקו עם הכשרים ויבא לחיי העולם הבא? הוי אומר דבורה אשתו, עליה נאמר חכמות נשים בנתה ביתה, ועל איזבל בת אתבעל נאמר ואולת בידיה תהרסנו.

אחת מהתכונות החשובות ביותר למנהיג היא הקשבה לסביבה שלך. מנהיג המנותק מהעם שלו, לא יכול באמת לעזור לו. מנהיג שרוצה להושיע ולהציל את העם, צריך להיות בעל הקשבה ואינטליגנציה רגשית. לפי המדרש הקב"ה זיהה את התכונות האלה בדבורה, והעניק לה את הזכות להיות נביאה ושופטת.

דבורה כשופטת

התנ"ך מתמקד בדמותה של דבורה כ'מושיעה' ולא כ'שופטת', אך גם תפקיד של השופט **מדיין** חשוב לא פחות. כדי לבנות מסגרת, הן מהבחינה הדתית והן מהבחינה המוסרית האנושית, צריכה להיות מערכת משפט שמבוססת על המשפט העברי. מסתבר ששלושה עשר השופטים המוזכרים בספר שופטים, שפטו על פי חוקי התורה. אך על פי ההלכה ישנן הגבלות על מי יכול להיות שופט ומי לא.

ההלכה ש”אשה פסולה לדון”⁷, כי ”כל הכשר לדון כשר להעיד”⁸, ו”וכל הפסול להעיד פסול לדון”⁹, והאישה פסולה לעדות **מהתורה**, שנאמר: **”עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים”**. לשון זכר, לא לשון נקבה.¹⁰

הראשונים והאחרונים הביאו תשובות שונות לגבי מינויה של דבורה לשופטת.

בתוספות (גיטין פ”ח ע”ב ד”ה יולא לפני הדיוטות):¹¹

מדבורה דכתיב בה **”והיא שופטה את ישראל”** אין ראייה דאשה כשרה לדון **דשמא לא היתה דנה אלא היתה מלמדת להם הדינים, אי נמי שמא קיבלו אותה עליהם משום שכינה.**

ובחידושי הר”ן (שבועות ל’ ע”א):

ואם תאמר והא כתיב גבי דבורה **”והיא שפטה את ישראל”**... ואי נמי **שופטת ודנה שהיו מקבלין אותה כדרך שאתם מקבל אחד מן הקרובים.**

לדעת הראשונים אישה אינה כשרה לדון, ודבורה כלל לא שפטה את ישראל. על פי ההסבר הראשון של תוספות דבורה היתה, בלשונונו היום, כימרצה למשפט עברי. הוא מפרש שתפקידה של דבורה היה ללמד דינים, שזה דבר אשר מותר לאישה לעשות.

לפי הסברו השני של התוספות ועל פי הר”ן, בזכות השכינה ששרתה עליה, קיבלו ישראל את דבורה כשופטת עליהם למרות שהייתה פסולה לדון, בהתבסס על שנאמר במסכת סנהדרין (כ”ד ע”א) שאם כל הצדדים מסכימים, יש מקום לקבל דיון שהוא קרוב משפחה או כל פסול להעיד ולדון, כבורר=מגשר, בלשונונו היום.

הסבר אחר מופיע בתוספות במסכת נידה (נ’ ע”א ד”ה יכל הכשרי) שאומר שדבורה אכן היתה שופטת מלאה, אך כמקרה חריג באישור הקב”ה: **”היתה דנה על פי הדיבור”**.

חוץ מהבעיה ההלכתית אם אישה כשרה לדון, ישנה בעיה נוספת של צניעות וייחוד. על דבורה נאמר (שופטים ד, ה): **”וְהָיָא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תְּמַר דְּבוֹרָה... וַיַּעַלּוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט”**.

המושג יתומר דבורה בעל משמעויות רבות. משמעות ראשונה שמתקשרת לנושא הקודם, היא בעיית הייחוד שעולה מעצם שפיטתה של דבורה. כאשר צריך לקיים משפט, לפעמים

⁷ טור ושולחן ערוך, חושן משפט ז, ד.

⁸ נידה מ”ט ע”ב.

⁹ ירושלמי יומא פ”ו ה”א וסנהדרין פ”ג ה”ט.

¹⁰ משנה תורה לרמב”ם, הלכות עדות פ”ט ה”ב. ישנם עוד מקורות שפוסלים אשה להעיד, כגון בשבועות ל’ ע”א: **”ועמדו שני האנשים”**.

¹¹ כך מופיע גם בתוספות בנידה נ’ ע”א ד”ה יכל הכשר לדון כשר להעיד.

תיתכן סיטואציה שגורמת לבעיית ייחוד. דבורה פתרה את הבעיה על ידי שהותה בעת ישיבתה כשופטת במקום פתוח - תחת עץ התמר,¹² למרות שזה לא המקום הכי נוח והכי אידיאלי למשפט.

גם הבחירה דווקא בעץ התומר-תמר בעלת משמעות רבה. עץ התמר בלשון התנ"ך הוא עץ הדקל בלשון חכמים.¹³ מבחינה בוטנית, המורפולוגיה של עץ הדקל ובפרט של עליו מעניינת ביותר: עלי עץ הדקל ארוכים, אך אינם מטילים צל רב. מיעוט הצל בעץ התומר גם נדרש בפי חז"ל, שאמרו שכשם שצילו של התומר היה מועט, כך תלמידי חכמים שבאותו דור היו מועטים.¹⁴

דבורה הנביאה לא הייתה הדבורה הראשונה בתנ"ך. בספר בראשית (לה, ח) אנחנו מתוודעים לדבורה מינקת רבקה, שנפטרה אחרי שבני יעקב המשיכו בדרך משכם לבית אל, לאחר מלחמות בני יעקב: "וַתָּמֶת דְּבָרָה מִיִּנְקַת רַבְּקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבַיִת אֵל תַּחַת הָאֶלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֶלּוֹן בְּכוֹר."

יתכן שישנו קשר בין דבורה מינקת רבקה לבין דבורה הנביאה: שתי הנשים היו קשורות לאותו אזור (דבורה השופטת בחייה, דבורה המניקה במותה), שתי הנשים היו קשורות לעץ (דבורה הנביאה לתמר-דקל, דבורה המניקה לעץ האלון) ויש מפרשים לאותו העץ ממש, שדבורה מינקת רבקה נקברה תחת אותו תומר שדבורה הנביאה שפטה. כך כותב אברבנאל (שופטים ד, ה):

והיא יושבת תחת תומר וגו'. אחז"ל התומר נקראת תומר דבורה לפי שנקברה שם דבורה מנקת רבקה, כתוב כאן בין הרמה בין בית אל וכתוב להלן ותקבר מתחת לבית אל.

אולי בעל המדרש רצה ללמדנו שגם שופט[ת] שהוא אדם בעל מעמד וכבוד, צריך להסתכל לא רק על אנשים במעמדו שלו, אלא גם על אנשים שבמעמדה של המינקת, האנשים הפשוטים יותר. גם האנשים הפשוטים ראויים להסתכלות בגובה העיניים וליחס שווה בתחום המשפטי והחברתי.

דבורה כמנהיגה הצבאית

¹² ילקוט מעם לועז, שופטים ד, ה.
¹³ למשל במשנה, סוכה פ"ד מ"ו: "חריות של דקל היו מביאין וחובטין אותן בקרקע בצדי המזבח ואותו היום נקרא יום חבוט חריות". ומסבירה הגמרא (מ"ה ע"ב): אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יוחנן בן ברוקה - דכתיב **כפת [תמרים]** - שנים, אחת ללולב ואחת למזבח... רבי לוי אומר: **כתמר**, מה תמר זה אין לו אלא לב אחד - אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים".
¹⁴ ילקוט שמעוני, שופטים מב.

החלק העיקרי בשליחותה של דבורה כמושיעת עם ישראל, הוא המלחמה כנגד יבין וסיסרא. כדי להבין טוב יותר את האתגר במלחמה זו, נשווה בין שני הצדדים:

חצור	ישראל	
ממלכת חצור	שבט זבולון שבט נפתלי	הצדדים הלוחמים:
יבין מלך חצור סיסרא	דבורה הנביאה ברק בן אבינועם	מפקדים:
900 מרכבות ברזל	מיליציה של 10,000 איכרים	כוחות:

ברק ודבורה יצאו למלחמה כאשר הם יודעים איזה צבא עומד לרשותם. צבא שמורכב מאיכרים פשוטים ולא מיומנים בלחימה. כדי לצאת למלחמה בסדר גודל כזה, נגד עם שיודע מלחמה מה היא, דרוש הרבה אומץ. אבל יותר מזה, דרוש ביטחון בה'. דבורה עצמה לא לחמה, אך כאשר המנהיג נמצא בשדה הקרב ומעודד את הלוחמים, הוא נותן רוח גבית ומוטיבציה ללוחמים.

דבורה כמשוררת

במדרש תנחומא (בשלח ו') חז"ל מונים עשר שירות שנאמרו לישראל: **”השישית שאמרה דבורה וברק שנאמר ותשר דבורה וברק בן אבינועם”**.

אפשר להסתכל על שירת דבורה בכמה אופנים שונים. שירת דבורה יכולה להיות יצירה פרוזאית, או נאום חוצב להבות וגם ביקורת או שבח לאנשים הראויים לכך. למעשה, כל התשובות נכונות. בחלק זה של המאמר, ארצה להתייחס לכמה נקודות מעניינות בשירת דבורה.

שירת דבורה נפתחת במילים **”בפרוע פרעות בישראל, בהתנדב עם - ברכו ה'”**. כפשוטו, השירה נפתחת בתיאור המצב שהיה לפני תחילת שפיטתה של דבורה. תקופת כאוס וחוסר סדר, תקופת פרעות. לעומת זאת, הרב מנחם עזריה מפאנו (גלגולי נשמות קנב) מסביר בצורה שונה:

דבורה הנביאה נתגלגלה בה צפורה אשת משה רבינו ע"ה, כי בזמן שאמרו ישראל שירה על הים לא היתה צפורה עמם, והיא היתה מצטערת על זה, ובזכות המילה שמלתה את בנה כמו שאמר הכתוב ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת

בנה, זכתה לבא בדבורה ולשיר שירה זו על ידי רוח הקדש, וזה שאמרה בשירה
"בפרע פרועות בישראל" לשון פריעת מילה על שהכריתה ערלת בנה.

ציפורה אשת משה הקדישה את חייה עבור בעלה, היתה מוכנה ללכת אחריו לגלות מצרים¹⁵, היתה צריכה לפרוש מבעלה¹⁶, מסתבר שגידלה את בניה לבדה כדי לעזור למשה להגשים את ייעודו. יתכן שתכונות אלו, של מסירות לבעלה כדי שיגשים את ייעודו, התגלו גם בדבורה הנביאה כמו שראינו לפני כן.

נקודה מעניינת נוספת בשירת דבורה היא משמעותן של מילים: "חֲדָלוּ פְּרוֹזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, חֲדָלוּ, עַד שְׁקַמְתִּי דְבוֹרָה, שְׁקַמְתִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל". הגמרא בפסחים (ס"ו ע"ב) אומרת:

אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו. נבואתו מסתלקת ממנו מדבורה, דכתיב "חדלו פרוזון בישראל חדלו, עד שקמתי דבורה, שקמתי אם בישראל, וגו' דכתיב "עורי עורי דבורה, עורי עורי דברי שיר".

המדרש מסביר שהפסוק מעיד על דבורה הנביאה שחטאה בחטא היוהרה ולכן הנבואה נלקחה ממנה. נבואתה של דבורה ניתנה לה בזכות מעשיה ותכונותיה, ונלקחה בגלל שגילתה מעט יוהרה.

זו הסיבה שהפסוק כותב: "עורי עורי דברי שיר", כלומר "התגברי בשירתך"¹⁷ בגלל סילוק נבואתך. אפשר ללמוד ממדרש זה גם דבר לחיינו: מידת הגאווה בעלת יכולת הרסנית ביותר. גם מעט גאווה יתרה, כמו במקרה של דבורה, יכולה להשפיע עלינו.

שמה של דבורה

אפשר ללמוד הרבה משמה של דבורה על אישיותה. שורש המילה 'דבורה' הוא **דב"ר**. כוחה של דבורה הוא בזכות הדיבור שלה. אחת הנקודות הבולטות שניתן לראות בפרקים ד'-ה' בספר שופטים, הוא שדבורה בעלת כוח בשפתיה: היא סוחפת את העם אחריה בזכות הדיבור שלה, היא נביאה, ועצם תפקידו של הנביא מבוססת על דיבור. גם תפקידה כשופטת

¹⁵ כמו שאומר רש"י (שמות יח, ב): "ויפגשהו בהר האלהים. אמר לו מי הם הללו. אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין ואלו בני. אמר לו והיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם. אמר לה לכי אל בית אביך, נטלה שני בניה והלכה לה".

¹⁶ לפי חלק מהמדרשים משה ממש גירשה (מדרש אגדה יתרו יח, ב, אחר שילוחיה - אחר ששלחה ונתן לה גט), ופי אחרים היתה צריכה לפרוש מבעלה בגלל נבואתו (רש"י במדבר יב, א-ב: רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כיון ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני. רש"י שופטים ה, יב.

מבוסס על פי הדיבור. אך עם כוח גדול כמו הדיבור, באה אחריות גדולה. נבואתה של דבורה נלקחה ממנה בגלל הדיבור, וכמו שנאמר (תנחומא מצורע ה): ”מוות וחיים ביד הלשון”.

כמובן, אי אפשר לשכוח את בעל החיים שעל שמו היא נקראת. הדבורה היא חרק החי בכורות בחיי שותפות עם שאר הדבורים. לדבורים ישנה מלכה, הדואגת לשאר הכורות. הדבורים הרגילות-הפועלות, יעשו הכל למען המלכה, וכך גם ההפך.

ניתן לראות הקבלה בין דבורת הדבש לדבורה הנביאה. את דבורה הנביאה העם העריץ. היא הייתה דמות שהעם אהב והלך אחריה בעיניים עצומות. היא הקדישה את חייה למען עם ישראל, בין אם בתחום המשפטי ובין אם בתחום הבטחוני-צבאי.

לדבורת הדבש שתי תכונות הופכיות: מחד גיסא, הדבורה עוקצת וגורמת לצער רב לאויביה, ומאידך גיסא הדבורה גם יוצרת דבש. כך גם דבורה הנביאה. מצד אחד, דבורה מראה עוקצנות: בין אם זה כנגד ברק (“אפס כי לא תהיה תפארתך”), או כנגד השבטים שלא עזרו במלחמה.

כמובן, יש לדבורה גם את הצד המתוק: היא קיבלה את הזכות להיות נביאה ושופטת בזכות מידותיה הטובות.

סיכום

במאמר זה ראינו את דמותה של דבורה בכמה אופנים שונים: בין אם כנביאה ובין אם כשופטת, בין אם כאשת חיל ובין אם כמשוררת. דבורה ניצלה את היכולות והתכונות שנתן לה הקב"ה כדי לבנות את ביתה, להאיר את עם ישראל בחסדיה ולהרבות את אורו של ה' בעולם. אנחנו יכולים ללמוד מדבורה גם לקח לחיינו. לנצל את התכונות, הכישרונות והיכולות שנתן לנו הקב"ה, כדי להאיר את העולם במעשים טובים וחסד, ובכך להגדיל ולהעצים את אורו של הקב"ה בעולם.